

Пасечник О. В.,
ORCID: 0000-0002-2032-1851

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри міжнародного та європейського права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ЕКЛЕКТИЗМ МЕТАМОДЕРНІСТСЬКИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

STATE AND LAW METHODOLOGICAL ECLECTICISM OF METAMODERNIST STUDIES OF THE STATE AND LAW

Сучасна методологія юриспруденції має створювати умови для залучення абсолютно нових, або оновлення традиційних засобів пізнання. Світоглядні та методологічні ресурси епох модерну та постмодерну, як, певною мірою «крайності», самостійно не здатні слугувати базисом отримання відповідей на виклики сьогодення.

Методологія сучасної юриспруденції складається з кількох компонентів, найбільш значущими посеред яких є: вчення про методологічний інструментарій та способи його використання; домінуючий тип праворозуміння; принципи та підходи наукових досліджень; методи досліджень. Вказані компоненти відображають і наукове бачення досліджуваної проблеми, і стратегію цього процесу, і той інструментарій який має бути використано, і то як все це буде використовуватися.

Особливості організації метамодерністського дослідження держави і права, мають бути засновані на використанні всього різноманіття класичних, некласичних, постмодерністських та метамодерністських методологічних підходів.

Зазначені обставини створюють підґрунтя для методологічного еклектизму. Методологічний еклектизм, на нашу думку, є своєрідним породженням методологічного плюралізму у тому розумінні, що він виключає лінійність процесів пізнання не заперечуючи проти обрання будь-якої моделі, типу, підходу, інтерпретації. На нашу думку, саме методологічний еклектизм уможливило пізнання держави і права метамодерну.

Відмова від лінійної ієрархії методології юриспруденції на користь взаємоповнюючого міжкомпонентного взаємозв'язку, достатньо чітко характеризує побудову методологічного еклектизму метамодерну. Притому, такий еклектизм не заперечує діалектики. В процесі досліджень так само формуються визначення понять, здійснюються окремі теоретичні узагальнення, які проходять перевірку їх допустимості та істинності дедуктивним обґрунтуванням і доведенням.

Метамодерністська методологія – це еклектична горизонталь (площина), взаємоповнюючих методологічних підходів та інструментів, що дозволяє не тільки визначити певне поняття, але й провести перевірку його допустимості та істинності з позиції діаметрально протилежних станів. Вихідною умовою є відмова від моністичних засад на користь синтезуючого плюралізму та додатковості.

Ключові слова: *метамодерністська методологія, методологічний еклектизм, плюралізм, синкретичний підхід у юриспруденції, сучасне право, сучасна держава.*

Modern methodology of jurisprudence should create conditions for attracting completely new or renewing traditional means of knowledge. The worldview and methodological resources of the modern and postmodern eras, as, to a certain extent, "extremes", are not able to serve as a basis for obtaining answers to today's challenges.

The methodology of modern jurisprudence consists of several components, the most significant are: doctrine about methodological tools and methods of their use; dominant type of legal understanding; principles and approaches of scientific research; research methods. Specified components reflect scientific vision of the investigated problem, and the strategy of this process, and tools that should be used, and how all this will be used.

Features of the organization of metamodern research of the state and law should be based on the use of all the diversity of classical, non-classical, postmodern and metamodern methodological approaches.

Mentioned circumstances create a basis for methodological eclecticism. Methodological eclecticism, in our opinion, is a kind of offspring of methodological pluralism in the sense that it excludes the linearity of cognitive processes without objecting to the choice of any model, type, approach, interpretation. In our opinion, it is methodological eclecticism that makes it possible to learn about the state and the law of metamodern.

Rejection of the linear hierarchy of the methodology of jurisprudence in favor of a complementary inter-component relationship clearly characterizes the construction of the methodological eclecticism of the metamodern. Moreover, such

eclecticism does not negate dialectics. In the process of research, definitions of concepts are also formed, individual theoretical generalizations are carried out, which are tested for their admissibility and truth by deductive reasoning and proof.

Metamodern methodology is an eclectic horizontal of complementary methodological approaches and tools, which allows not only to define a certain concept, but also to check its admissibility and truth from the standpoint of diametrically opposed states. The initial condition is the rejection of monistic principles in favor of synthesizing pluralism and additionality.

Key words: *metamodern methodology, methodological eclecticism, modern law, modern state, pluralism, syncretic approach in jurisprudence.*

Обрання вірного шляху дослідження, є ключовою вимогою належної реалізації поставленої мети. Від того як та який методологічний інструментарій використовувати, залежить глибина і повнота отриманих результатів.

На думку Ю. М. Оборотова, «...питання наповнення методології юриспруденції концептуальними ідеями, принципами, підходами, методами, прийомами, вибудування зв'язків концептуального й інструментального рівня, твердження особливостей методологізації дослідницької діяльності у сфері права і держави, – все це становить актуальне завдання нової корекції комплексу методологічних проблем з просуванням до сучасного бачення методології юриспруденції» [6, с. 8].

Особливе значення, методологія юриспруденції, отримує під час аналізу поняття, ролі та перспектив держави і права у нову історичну епоху. Постмодерністська парадигма пізнання, стикаючись із викликами сьогодення, втрачає свою ефективність. Нераціональність та методологічний плюралізм не є достатніми підставами для організації та проведення метамодерністського дослідження.

Сучасна методологія пізнання правової реальності характеризується визнанням нераціонального і плюралістичного підходів. А. О. Фальковський обґрунтовує, що «методологія сучасної юриспруденції є результатом дискурсу, в межах якого здійснюється процес взаємодії різноманітних когнітивних стратегій осягнення права, визначаються фундаментальні методологічні засади його пізнання» [12, с. 10].

Зазначене, вказує на синтезуючу складову сучасної методології юридичної науки, яка охоплює різноманітні методологічні підходи, методи та принципи пізнання. При чому, такий синтез, то не вимога, але можливість. Можливість обирати необхідну парадигму наукового дослідження, рівень, підхід, метод.

Поряд із цим, сучасна методологія юриспруденції має створювати умови для залучення абсолютно нових, або оновлення традиційних засобів пізнання.

На думку К. В. Горобця, розуміння методологічного плюралізму давно й успішно екстраполюється на ті сфери, які не є прямо пов'язаними з науковою раціональністю та епістемологією (наприклад, популярними стають практичні інтерпретації плюралізму в площині розв'язання спорів) [1, с. 462].

Світоглядні та методологічні ресурси епох модерну та постмодерну, як, певною мірою «крайності», самотійно не здатні слугувати базисом отримання відповідей на виклики сьогодення. Навіть звернення вектору наукового пізнання на людину, як вищу соціальну цінність, підтверджує лише гуманістичну спрямованість юридичної науки, але не пояснює як та куди рухатися далі. Матеріальний світ вичерпує себе: людина має можливість доступу до всіляких благ, але навіть в розвинених країнах, постають жорсткі питання екзистенційної кризи. Тому, якщо і центрувати дослідження відносно людини, то тільки за умови можливості поєднання раціонального та ірраціонального, матеріального та духовного. І це не має бути штучне з'єднання, це має бути процесом доповнення, перевірки наукових висновків отриманих шляхом використання методологічних підходів однієї площини із іншою.

Більш того, саме право антиномічно за своєю структурою. Як зазначає В. В. Дудченко, «право є особливо складним соціальним феноменом на підставі антиномічності його структури. У межах цієї структури співіснують автономія і гетерономія, суще і ціннісне, факт і норма, ідеальні (метафізичні) й реальні (позитивні) елементи, стабільність і рухливість, порядок і новаторство, примус і переконання, соціальні потреби і соціальні ідеали, досвід і наукові конструкції та, нарешті, логічні поняття і моральні

цінності. Усі подібні протиставлення у сфері права істотні й, не з'ясувавши їхньої сутності, неможливо досягти адекватного бачення феномена права в цілому» [2, с. 178].

Осягнення зазначених антиномій права можливо лише завдяки застосуванню синкретичного підходу, в рамках якого мають бути враховані надбання юридичного та легістського типів праворозуміння, «духовної ідеї» та «матеріальної основи» права, постійних та змінних засад природи права.

З цього приводу, в наукових колах, цілком ґрунтовно зазначають, що «методологія юриспруденції – це не проста технічна сукупність знеособлених методів, прийомів, способів (як, наприклад, в природничих чи технічних науках). Оскільки її «спрямованість» нині ґрунтується на людиноцентристській ідеології, духовному змісті, гуманізмі, прагненні до високих ідеалів, то відправним пунктом сучасної методології юриспруденції повинні бути інтереси людини, блага народу, покращення умов його існування» [3, с. 62].

Такому напрямку дослідження, на нашу думку, відповідає синкретичний підхід, який дозволяє поєднувати самотійні, а подекуди й протилежні стани. Синкретика – це стабілізуючий елемент метамодерну, який дозволяє встановити стійкий зв'язок між діаметрально протилежними станами коливання. Поряд з метафізикою і діалектикою, синкретика являє собою один з видів філософської логіки. Термін синкретика використовується також для позначення взаємозв'язку між різними елементами світогляду, цивілізації та культури. У системології і теорії систем синкретика виступає як методологічна філософська основа осмислення, вивчення та застосування системного підходу.

Під синкретичним підходом у юриспруденції слід розуміти систему теоретичних припущень щодо раціональності використання здобутків метафізичного, діалектичного, конкретно-історичного, етнологічного, порівняльно-правового, формально-юридичного та герменевтичного методів у процесі встановлення сутності та розуміння держави і права із урахуванням змістовних, формальних, аксіологічних та соціологічних аспектів цих соціальних феноменів.

Методологічна цінність синкретичного підходу вбачається у можливості поєднання та модернізації формаційного та цивілізаційного підходів із урахуванням історичного процесу виникнення, існування та розвитку різних соціумів у певних географічних, соціально-економічних та культурних умовах.

В зазначеному контексті, слід погодитися із науковою позицією С. Ф. Шевчук, яка зазначає, що «динаміка розвитку сучасної науки потребує активного діалогу, різних позицій, різноголосся ідей, щоб відтворити складний і нестабільний світ» [13, с. 123].

Такий «діалог» є необхідним, перш за все, для наукового осмислення статичного та динамічного у державно-правовому розвитку. Процеси соціальних трансформацій зумовлюють зміну відношення до держави і права, надають імпульс перетворення цих феноменів та їх адаптації до суспільних вимог. Зазначені процеси актуалізують проблему вироблення єдиного дискурсу щодо плюралізму в юриспруденції, який би охоплював різні його інтерпретації.

Ю. М. Оборотов, підкреслював, що сучасна методологія юриспруденції плюралістична за своєю природою, що підтверджується наявністю різних підходів до одного й того ж об'єкта – права і держави. Водночас ця різноманітність підходів – свідчення переходу методології юриспруденції на новий рівень розвитку [8, с. 38].

Методологія сучасної юриспруденції складається з кількох компонентів, найбільш значущими посеред яких є: учення про методологічний інструментарій та способи його використання; домінуючий тип праворозуміння; принципи та підходи наукових досліджень; методи досліджень. Вказані компоненти відображають і наукове бачення досліджуваної проблеми, і стратегію цього процесу, і той інструментарій який має бути використано, і то як все це буде використовуватися.

Є певні зауваження щодо порядку використання зазначених компонентів. Навіть не зауваження, а особливості організації метамодерністського дослідження держави і права, для якого чітке розмежування класичних, неklasичних і постмодерністських методологічних підходів втрачає свою значущість.

Зазначені обставини створюють підґрунтя для методологічного еклектизму. Еклектизм –

це створення єдиної цілості з різних елементів; спосіб занять у філософії, науці, мистецтві чи властивість поглядів, яка полягає в об'єднанні в єдину систему різних теорій, а також понять чи методів, технік і т.п. [11, с. 112].

Методологічний еклектизм, на нашу думку, є своєрідним породженням методологічного плюралізму у тому розумінні, що він виключає лінійність процесів пізнання не заперечуючи проти обрання будь-якої моделі, типу, підходу, інтерпретації.

У зазначеному контексті, слід погодитися із М. В. Костицьким, який зазначає, що «коли йдеться про методологію в юридичній науці, то необхідно відмовитися від ієрархій методологій, що визначається як філософська, загально-наукова, конкретно-наукова. Методології слід «розташувати» по горизонталі і використовувати їх може вчений за власним вибором. Це може бути юснатуралістична, позитивістська, діалектична, синергетична чи інша методологія. Не обов'язково зашорювати себе методологією, можна використовувати методи з різних методологій (у розумних, звичайно, межах), тобто методика конкретного наукового дослідження може виглядати як мозаїка методів» [4, с. 10].

Методологічний еклектизм вже отримує застосування у різних галузях науки. Так, О. В. Сніжко, досліджуючи сутність фінансової системи, допускає можливість використання у теоретичній площині еклектизму підходів. Науковець зазначає, що «залежно від обраних теоретико-методологічних принципів змінюється й оцінка того, які складові формують фінансову систему (по суті – об'єкт пізнання, *авт.*), а визначення об'єкту аналізу детермінує методи його дослідження» [10, с. 101].

Але, не слід ототожнювати методологічний еклектизм із методологічним плюралізмом. Це не стільки одночасне застосування істотно різних методів пізнання, скільки готовність дослідника змінювати один тип підходу до методологічної організації дослідження іншим без будь-яких обмежень. Відтак, на нашу думку, саме методологічний еклектизм уможливає пізнання держави і права метамодерну.

У зазначеному контексті, слід підтримати наукову позицію Д. В. Щамбури, що «єдиної загальновживаної системи методів у сучасній

юридичній науці не існує, як і відмежування один від одного класичних, некласичних і постмодерністських методологічних підходів. Методологічний еклектизм передбачає їх змішування, що цілком природно в умовах, коли юриспруденція перебуває на етапі кардинальних трансформацій, завершуючи свій перехід до постмодерну» [14, с. 57].

Цей перехід, за словами Ю. М. Оборотова, «позначив нездатність юридичної науки за допомогою раціональних рішень проникнути до змін у праві й державі, зумовив вихід до методології, здатної до збагнення в сучасному світі, який глобалізується й індивідуалізується, правових і державних реалій...» [7, с. 42].

Відмова від лінійної ієрархії методології юриспруденції на користь взаємодоповнюючого міжкомпонентного взаємозв'язку, достатньо чітко характеризує побудову методологічного еклектизму метамодерну. При чому, такий еклектизм не заперечує діалектики. В процесі досліджень так само формуються визначення понять, здійснюються окремі теоретичні узагальнення, які проходять перевірку їх допустимості та істинності дедуктивним обґрунтуванням і доведенням.

На універсальності та затребуваності діалектичного підходу у пізнанні сучасних держави і права наголошує і П. М. Рабінович. Зокрема, науковець стверджує, що «методологічно значущі положення новітніх наукових напрямків (синергетичного, дискурсивно-комунікативного, герменевтичного, аутопоетичного та ін.) не відкидають діалектику, а конкретизують, модифікують її фундаментальні положення стосовно специфічних різновидів соціальних явищ, які є об'єктами таких наук. Тому такі підходи здатні слугувати інструментами посилення її пізнавального потенціалу» [9, с. 35].

Подібної позиції дотримується і академік М. В. Костицький, який цілком слушно обґрунтовує, що «категорії діалектики є універсальними логічними формами мислення, в яких відображені ті загальні властивості, відношення і зв'язки, які існують в об'єктивній реальності. Без понять і категорій пізнання дійсності було б неможливим» [5, с. 15].

Враховуючи наведені положення, ми можемо охарактеризувати метамодерністську методологію як еклектичну горизонталь

(площину), взаємодоповнюючих методологічних підходів та інструментів, що дозволяє не тільки визначити певне поняття, але й провести перевірку його допустимості та істинності

з позиції діаметрально протилежних станів. Вихідною умовою є відмова від моністичних засад на користь синтезуючого плюралізму та додатковості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Горобець К.В. Системний плюралізм: до методології порівняльного правознавства. *Філософія порівняльного правознавства: зб. наук. праць* / За ред. О.В. Кресіна, І.М. Ситара; упор. О. В. Кресін. Київ; Львів : Ліга-прес, 2015. С. 461–470.
2. Дудченко В. В. Традиція правового плюралізму: західна та східна інтерпретація : дис. ... д-ра юрид. наук. О., 2007. 363 с.
3. Калюжний Р.А., Шапенко Л.О. Методологія юриспруденції та її роль у підготовці кваліфікованих кадрів. *Сучасна правова освіта: матер. VII Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, Національний авіаційний університет*, 23 лютого 2018 р. Тернопіль : «Вектор», 2018. С. 60–63.
4. Костицький М.В. Деякі питання методології юридичної науки. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 3–11.
5. Костицький М.В. Про діалектику як методологію юридичної науки. *Філософські та методологічні проблеми права*. № 1. 2012. С. 3–17.
6. Методологія та інноватика загальнотеоретичної юриспруденції : монографія / Ю. М. Оборотов, А. П. Овчинікова, В. В. Завальнюк та ін.; за ред. Ю. М. Оборотова. Одеса : Фенікс, 2019. 420 с.
7. Оборотов Ю.М. Філософія права і методологія юриспруденції. *Проблеми філософії права*. 2003. Том 1. С. 41–43.
8. Оборотов Ю.Н. Изменение парадигмы методологии юриспруденции. *Наукові праці НУ ОЮА*. 2013. Т. 13. С. 32–40.
9. Рабінович П.М. Соціально-антропологічна сутність правових і державних явищ – ядро предмета загально-теоретичної юриспруденції. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2009. № 7. С. 30–38.
10. Сніжко О. Методологічний еклектизм у трактуванні сутності фінансової системи. *Міжнародна економічна політика*. 2014. № 2(21). С. 99–119.
11. Універсальний словник-енциклопедія (4-ге вид.) / Укл. М. В. Попович (гол. ред.) та ін. Львів: ТЕКА, 2006. 1432 с.
12. Фальковський А.О. Аксиологічний підхід в методології сучасної юриспруденції : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.12. Одеса, 2011. 19 с.
13. Шевчук С.Ф. Плюралізм у філософії та науці. *Молодий вчений. Філософські науки*. 2017. № 4(44). С. 119–124.
14. Щамбура Д. В. Неофіційне право : дис. ... докт. філософії в галузі знань 08 "Право"; Міжнарод. гуманітар. ун-т. Одеса, 2021. 231 с.